

De toegevoegde waarde van de bundel is evident. Allereerst laat deze zien dat de maatschappelijke rol van de historicus een boeiend thema is. Daarnaast verbinden de auteurs het niet met ‘kleine’ of ‘neutrale’ thema’s maar met de Tweede Wereldoorlog, nationaal geschiedenisonderwijs en multiculturaliteit. Ten derde zijn Belgische historici bereid over dit thema openlijk in debat te gaan, wetende dat daarmee tegenstellingen aan bod komen tussen vakgenoten die een latente basis voor een ‘Historikerstreit’ vormen. De bundel geeft, ondanks de nogal minimalistische lay-out, daarmee inzicht in een cruciaal thema waar historici niet om heen kunnen: hun maatschappelijke rol, de verschillende visies die daarover bestaan en de spanning tussen geschiedenis, politiek-normatieve keuzes en overheidsfinanciering van de historische wetenschappen. Een dergelijk debat ontbreekt in Nederland, terwijl de bundel laat zien dat dit debat eigen is aan de ‘habitus’ van de goede historicus. Of zoals Walter Prevenier (UGent) het treffend samenvat: Het ‘geëngageerd standpunt is een cruciaal punt in de discussie [...]: het spanningsveld van de historicus, enerzijds als een kritische observator, anderzijds en vaak tegelijk als medespeler in het gebeuren. Is het een erfzonde of is het gewoon een geschenk van de goden?’

D.B.R. KROEZE, VRIJE UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Harryvan, A.G., *In Pursuit of Influence: The Netherlands' European Policy during the Formative Years of the European Union, 1952-1973* (European Policy 42; Brussel [etc.]: Peter Lang, 2009, 284 pp., ISBN 90 5201 497 5).

Anjo Harryvans publicaties vertonen onmiskenbaar één constante: ze behandelen alle op een of andere manier het Europese beleid dat Nederland in de decennia na de Tweede Wereldoorlog voerde.

Na zijn doctoraal proefschrift over ‘Nederland en de Europese integratie, 1945-1951’ volgden enkele boeken over hoe Nederlandse politici en ambtenaren aankeken tegen dat Europese beleid (2001), of over de rol die de Nederlandse diplomaat Max Kohnstamm op Europees vlak speelde (2008). Er volgden ook een reeks artikelen. Vier ervan, verschenen tussen 2004 en 2006, vormen de laatste vier van het acht hoofdstukken tellend boek *In Pursuit of Influence*, Harryvans jongste monografie.

Harryvan wil geen volledige geschiedenis – ‘a fully-fledged history’ (28) – van twintig jaar Nederlands Europees beleid brengen. Daarvoor had de auteur meer aandacht moeten besteden aan, om maar één voorbeeld te geven, de onderhandelingen die leidden tot de oprichting van Euratom. In plaats daarvan richt Harryvan zich aan de hand van acht sleutelmomenten in het Europese integratieproces op een specifieke vraag: in welke mate, en in welke omstandigheden kan een ‘kleiner’ land de regels van een internationale organisatie mee vorm geven, zodat die organisatie beantwoordt aan de beleidsprioriteiten van dat kleiner land? Of met een term ontleend aan de Amerikaanse onderzoeker Michael W. Mosser: in welke mate beschikt een kleiner land over ‘engineering influence’? Met die vraagstelling schrijft Harryvan zich in in de subdiscipline van het ‘Kleine-landenonderzoek’.

De antwoorden die Harryvan in zijn boek formuleert, zullen onderzoekers die in die subdiscipline actief zijn niet meteen verrassen: ‘Smaller Powers can play a role of substantial importance in international relations’ of nog: ‘Our study underlines the relative nature of the dimensions of size and strength’ (268). Ook zijn conclusies over het Nederlandse Europees beleid klinken vertrouwd: in de jaren waarin het Europese project vorm kreeg, beseftte Nederland dat zijn economische toekomst in Europa lag, en dat het voor het veiligstellen van zijn welvaart vooral afhankelijk was van vrije, niet-protectionistische handelsrelaties met zijn Europese buurlanden.

De auteur toont aan hoe dat besef het diplomatieke engagement van de Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken en hun onderhandelaars stuurde. Een goed voorbeeld, waar Harryvan uitgebreid op ingaat, is het Beyen Plan van 1952, waarin Jan Willem Beyen een supranational regionaal economisch blok tussen zes landen voorstelde. Niet uit (een federalistische) overtuiging, maar uit economisch en politiek belang. Harryvan omschrijft de Nederlandse drijfveer als 'functional supranationalism' (256). Enkele jaren later, in 1955, mocht Beyen nogmaals proberen zijn Plan te realiseren, dit keer met meer succes. Harryvan steekt overigens zijn bewondering voor Beyen niet onder stoelen of banken: Beyen gaf niet op, ondanks tegenwerking uit alle hoeken, onder meer vanwege eerste minister Drees (85, 90, 256); Beyen overtuigde 'miraculously' het kabinet om een Benelux-initiatief op te starten (257); '[...] Beyen, set Dutch European policy on an entirely new footing (1952-1954)' (26); 'Beyen launched what in retrospective can well be regarded as the most important and – eventually – most successful campaign in postwar Dutch diplomacy, a campaign for overall regional economic integration between the six ECSC countries (European Coal and Steel Community, PVK) on a supranational footing' (38). Beyen krijgt in Harryvans studie een heldenstatus die vergelijkbaar is met de status die zijn tijdgenoot en collega Paul-Henri Spaak in België geniet. In het verlengde van deze positieve inschatting schat Harryvan ook het Nederlandse beleid in de Europese vormingsjaren als geheel erg positief in. 'The Netherlands got more than they bargained for [die leidden tot de Verdragen van Rome]' (27).

De kracht van het boek is dat deze conclusies gestaafd worden door grondig onderzoek in Nederlandse archieven. Dit laat de auteur ook toe om zijn eigen interpretatie te geven. Zo toont hij aan dat de inspanningen van Nederland om tijdens de Fouchet-onderhandelingen te ijveren voor supranationale integratie niet noodzakelijk onverenigbaar waren met Nederlands

uitgesproken pro-Atlantische koers en zijn pleidooi om het Verenigd Koninkrijk, dat zich kantte tegen supranationale politieke integratie, te laten toetreden tot de Europese familie: 'Dutch Atlanticism and supranationalism appear to be serving a common goal' (166).

De grondige inkijs in de Nederlandse dimensie heeft echter ook een prijs: ze drijft af en toe de bredere context naar de achtergrond. Harryvan besteedt weliswaar uitgebreid aandacht aan de Benelux-samenwerking, een belangrijk instrument in de Nederlandse toolbox, en een belangrijke verklaring voor enkele van de Nederlandse successen. Hij wijst tevens terecht op het belang van de houding van West-Duitsland. Maar de (erg gespannen) relaties met Frankrijk – essentieel om het Nederlandse Europabeleid in die periode ten volle te begrijpen – blijven onderbelicht. Idem voor de rol van Spaak, die allicht beter begrepen kon worden op basis van Michel Demouliens uitstekende Spaakbiografie dan op basis van Spaaks eigen memoires. Andere minpunten zijn het ontbreken van een bibliografie, een te uitgebreide theoretische inleiding die teruggaat tot Thucydides, en ook het postscriptum van zes pagina's over hoe de Nederlandse ambtenarij het beleid maakte, doet wat vreemd aan. Niettemin is *In Pursuit of Influence* een goed overzicht van wat een land als Nederland op de Europese scène dreef. De heldere samenvattingen op het einde van elk hoofdstuk maken er bovendien ook een handig tekstboek van voor studenten.

PETER VAN KEMSEKE, K.U.LEUVEN

Heiden, Peter van der, Kessel, Alexander van (eds.), *Rondom de nacht van Schmelzer. De kabinetten-Marijnen, -Cals en -Zijlstra 1963-1967* (Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945 8; Amsterdam: Boom, 2010, 611 blz., ISBN 978 90 6005 362 6).

‘Rondom de nacht van Schmelzer’: een passende titel voor een Zweedse misdaadroman, maar hier de al even passende titel van het achtste deel uit de reeks *Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945*. Het Centrum voor *Parlementaire Geschiedenis* (CPG) voerde in 2001 een grondige verandering door in het concept van deze reeks (dat gebeurde met deel vijf: het boek over het kabinet-Drees III; 1952-1956). De encyclopedische aanpak werd toen vervangen door een meer analytische, vraaggedreven aanpak. Het is niet eenvoudig een complex en divers domein als parlementaire geschiedenis te vatten onder één algemene vraagstelling. Er werd besloten zogenaamde ‘spanningsvolle momenten’ als uitgangspunt te nemen. Deze momenten van politieke hoogspanning zouden relevant zijn omdat hierin de ‘politieke verhoudingen’ tussen de politieke actoren fundamenteel herschikt worden.

Met dit achtste deel is deze formule al wat getest en het loont dan ook de moeite een evaluatie te maken. Des te meer, omdat de behandelde periode in dit achtste deel één groot ‘spanningsvol moment’ lijkt.

De bewuste nacht uit de titel is die van 13 naar 14 oktober 1966, toen het aanvaarden van een motie van KVP-fractievoorzitter Schmelzer leidde tot de val van het rooms-rode kabinet-Cals. Dit wordt als een belangrijk politiek breukmoment beschouwd. De nacht was een symbolisch breukmoment in een periode van grote maatschappelijke veranderingen. Tegelijk was deze periode uniek in de naoorlogse Nederlandse parlementaire geschiedenis, omdat drie opeenvolgende kabinetten werden gevormd op basis van één nationale verkiezing (de Tweede Kamerverkiezing van 15 mei 1963).

Het boek bevat twaalf thematische hoofdstukken. Er zijn twee grote rode lijnen door het boek heen. Ten eerste de val van de verschillende kabinetten met de daaropvolgende formatierondes. Het kabinet-Marijnen viel in 1965 over de omroepkwestie, iets dat voor de meeste politieke fracties ‘[...] zo principieel (was) dat er niet opportunistisch mee omgegaan mocht worden’ (172). Het kabinet-Cals viel tijdens de nacht van Schmelzer en het ‘zakenkabinet’-Zijlstra maakte de overgang naar nieuwe verkiezingen.

De tweede rode draad zijn de veranderende tijden. Overheidsgezag en verzuiling brokkelden af. Strategische publiekscommunicatie werd plots belangrijker: ‘Hoezeer was de maatschappij veranderd! Niet alleen kon de verwarring niet verborgen blijven, maar er moest ook een verklaring over worden gegeven’ (91, met betrekking tot de crisis rond prinses Irene). De ‘tv-democratie’ werd een feit.

Een evaluatie van de (niet meer zo) nieuwe aanpak aan de hand van deel acht, roept toch wel wat kritische bedenkingen op. Een eerste fundamentele bedenking is dat de centrale analytische focus op ‘spanningsvolle momenten’ alles welbeschouwd niet zo centraal staat. In de praktijk geeft het boek een gedetailleerde beschrijving van alle grote dossiers en alle departementen (zie ook het laatste hoofdstuk XII, 417 e.v.). Het boek is consequent gecompartmentaliseerd in aparte thema’s en departementen. Dit bedient iedereen die in één specifiek beleidsdomein is geïnteresseerd. Veel thematische hoofdstukken kunnen eigenlijk als autonome tekst apart gelezen worden. Eigenlijk is de structuur van het boek hybride. De hoofdstructuur lijkt thematisch, maar tegelijk wordt noodgedwongen een chronologische opbouw gevolgd door de drie opeenvolgende kabinetten heen. Het hoofdstuk ‘Op weg naar de nacht’ (283-353) heeft een ‘chronologische titel’ maar gaat eigenlijk over sociaaleconomische en financiële problematiek (lonen, prijzen, woningbeleid, begrotingswerk). Vanuit een door